

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.257

Dimarts, 8 de març del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: desvedar, desveda
- 2 Pere Ortís ► Per molts anys
- 3 Pompeu Fabra ► Per la puresa de la llengua: els castellanismes
- 4 Teresa Tort ► Xiribec
- 5 Catorze ► La paraula nova i la carta màgica
- 6 Mercè Ibarz ► Doblats, desdoblats, doblegats i ben neutres...
- 7 Andreu González ► Lo pus bell catanyolesc

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat. @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: desvedar, desveda

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 243

desvedar

Revocar la prohibició de caçar o pescar determinades espècies animals. *Hui es desveda el conill. Demà estrenarem l'escopeta nova.*

El verb *desvedar* és d'ús habitual entre caçadors i pescadors.

En valencià també es diu: alçar la veda

La llengua estàndard sol emprar: aixecar (o alçar, o revocar) la veda

En castellà es diu: *desvedar, levantar* (o *revocar*) la veda

desveda

Acció i efecte de revocar la prohibició de caçar o pescar determinades espècies animals. L'escriptor Enric Valor i Vives usa el mot *desveda* en la seua prosa literària. En la novel·la *Temps de batuda* trobem: «Així, durant la major part dels dies, la valleta de l'Almussai restava totalment tranquil·la. I jo, per fi, amb els consells estratègics de Toni i de Ramon, vaig fer la meua desveda.»

La paraula *desveda* no l'arreglen els diccionaris de la nostra llengua, però és d'ús habitual entre caçadors i pescadors. Enric Valor, que era caçador, la coneixia molt bé i per això l'empra de manera natural i espontània en la seua prosa literària. En el DOPV de l'AVL apareix el verb *desvedar* però no el substantiu *desveda*.

2 Per molts anys

Pere Ortís

[*Llengua Nacional*](#), núm. 92, III trimestre del 2015

En algun altre lloc he advertit que moltes paraules i expressions, netament catalanes i tradicionals, han estat substituïdes en la nostra parla quotidiana per altres de castellanques que ha imposat insensiblement, però implacablement, la llengua castellana, per la seva presència, pel seu privilegi entre nosaltres, per

la seva imposició social i política durant tants d'anys. El català s'ha empobrit tristament i la nova generació té clavades a la pell, i a la sang, aquestes paraules i aquestes expressions manllevades de què no s'adona, i a alguns els fa impermeables i negats a corregir-se, quan algú que ho sap i que pot apreciar el canvi verificat durant els seus anys de vida els n'avis; generalment no s'ho creuen, la correcció els sembla una cosa estranya, fora de lloc i de temps. Per aquesta raó és molt bo i convenient que els nous estudiants llegeixin llibres vells, dels nostres clàssics, i d'aquells potser no tan clàssics, però bons i més recents que recorden el vell català i es guarden de la contaminació ambiental de la llengua.

Perquè vegem clar on vaig, citem una paraula i una expressió que compten entre les que hem perdut aquests darrers anys. La paraula, bé que paraules inseparables, fóra **cansalada viada**, que abans la deien totes les mestresses catalanes, i l'han arraconada per donar el seu lloc a «pitillo», imposada pel castellà, o a «bacon», imposada per l'anglès; **bacó** també és català. La frase fóra aquesta tan senzilla i clara **no cal**, que ha estat substituïda per *'no fa falta', imposada pel castellà «no hace falta». Fixeu-vos com d'entre el jovent, n'hi ha poquíssims que diguin **no cal**, que tots diuen l'altra.

Avui dediquem aquest espai a l'expressió que fa de títol d'aquest escrit, que és cabdal, i una de les mostres més clares d'aquest fenomen que comentem. **Per molts anys** és l'expressió que ha estat utilitzada a Catalunya d'ençà qui-sap-lo, que és considerada descendent de la llatina, clàssica, *Ad multos annos*, la qual, certament, era emprada per a felicitar o per a donar l'enhorabona pel motiu feliç que fos. Per tant, *per molts anys* és una expressió avial, de l'ordre del dia, que els catalans hem dit per segles i segles i que avui hem fet «evolucionar» tant la llengua catalana que l'hem enviada a fondre's a l'espai català.

L'expressió porta una rèplica inherent, potser tan vella com ella mateixa, que ha de dir l'interessat felicitat, corresponent al generós que se li adreça, i que fa així: **En vida teva**. És sensacional. És exclusiu de la cultura catalana, no ho sentireu enlloc més del món, és una joia de la dialèctica catalana, i per això els catalans ho hem abandonat, que abandonem tot allò que ens ennobleix i ens fa rics, per a encaixar bastardies imposades des de fora, en el seu lloc.

Dic que ara la llengua l'han feta «evolucionar» tan cultament que, per comptes de **Per molts anys**, diuen «Felicitats». Imposada pel castellà «Felicidades». També és paraula catalana, però... adéu-siau **Per molts anys!** No s'hi val i no hi estem d'acord. I encara hi faria una consideració molt personal: és més que probable que el català, en tot cas, utilitzés la paraula en singular: *Felicitat*.

D'acord amb el tarannà aquell català, inspirat pel *carpe diem*, que suggereix la tàctica aquella d'aprofitar bé aquest trosset de felicitat que tens a les mans, atura-t'hi i gaudeix-ne, esprem-lo. Com també diem, actualment: **bon dia, bona tarda, bon vespre, bona nit**, als quals amb gust afegeixo el mallorquí **bona hora baixa** i el valencià **bona vesprada**. En singular tots, que un et basta, perquè *sufficit diei malitia sua*, gaudeix-ne i xucla'l, que demà en vindrà un altre, contingut en allò tan gloriós de: *Demà serà un altre dia!* Ho diríem tot igual respecte al mallorquí: **Molts d'anys!**, on sembla que, per rèplica, hi va una suau estirada d'oreies, fiet; bono, rèplica o acció executada pes mateix que felicita mentre s'altre roman emocionat i sense dir un mot.

N'hi ha de tan avançats que defensen que *Per molts anys* és per a felicitar pel natalici i *Felicitats* per al dia del sant Patró. I és fals. Puix que abans, fa cinquanta anys, no el celebràvem, el natalici, només celebràvem el sant Patró i sempre, sempre dèiem **Per molts anys**. Començarem a celebrar el natalici, el *birthday*, arran de l'entrada dels films nord-americans i dels metratges televisius d'allà mateix, raó que prova apodícticament que allò que volen suposar alguns és absolutament fals. És bo, boníssim, per a tota ocasió feliç, utilitzar **Per molts anys** i que duri en vida teva i de tots els catalans, fins a la consumació dels segles.

3 Per la puresa de la llengua: els castellanismes

Pompeu Fabra

Reproduït a *Catorze*, 20/02/2016

<http://www.catorze.cat/noticia/2285/pompeu/fabra/castellanismes>

Pompeu Fabra i Poch va néixer a la Vila de Gràcia el 20 de febrer de 1868, ara fa 148 anys. Recordem l'obra de Fabra, figura clau en la normativització de la llengua catalana, amb la primera de les seves "Converses filològiques".

L'obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització i en la majoria dels casos és la llengua antiga que ens dona el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà. D'aquí el nombre creixent d'arcaïsmes de la llengua escrita actual.

A molts poden semblar excessivament nombrosos els manlleus fets al català medieval. Però és sens dubte perquè no tenen una idea exacta del grau de castellanització a què era pervinguda la nostra llengua durant els segles que ha estat supeditada a la castellana. Els castellanismes del català modern són incalculablement més nombrosos que no permet d'albirar un examen superficial de la llengua.

N'hi ha que són ben fàcils de reconèixer, com és ara *puesto*, *cuento*, *ruedo*, mots que llur forma sola delata immediatament com a forasters. Però ja costen més de descobrir aquells que tenen una forma que pot ésser igualment catalana i castellana, com *tonelada* o bé aquells que han estat investits d'una forma catalana, com *estribació*.

En el cas dels mots *tonelada* i *estribació*, per titllar-los de castellanismes ens cal posar esment que són derivats de *tonel* i *estribo*, com, en el cas d'un mot com *hermós*, en el fet que la pèrdua de la *f* inicial llatina és una transformació fonètica estranya al català, en el qual per consegüent un mot com *formosus* podia donar *formós* o *fermós*, però mai *hermós*, que no és sinó una catalanització del mot castellà *hermoso*. Però després hi ha, encara, castellanismes, com *enterar*, que solament ens són revelats per llur absència en els textos antics i pel fet de trobar-hi les idees que avui denoten expressades constantment per altres mots; castellanismes, doncs, la descoberta dels quals exigeix un estudi pregon de la llengua.

I, encara, sense sortir del lèxic, hi ha una classe de castellanismes més difícils de descobrir i que són potser els més humiliants. Són els que consisteixen, no en el manlleu d'un mot foraster, sinó en el canvi de significació d'un mot català sota la influència d'un mot castellà. Al verb *lliurar*, per exemple, li havem donat la significació de *deslliurar*, que té el verb castellà *librar*; al verb *remetre*, la significació de *trametre*, que té el verb castellà *remitir*.

En aquestes notes diàries tractarem de donar una idea de com és gran el nombre de castellanismes de la llengua actual i de demostrar així la necessitat de recórrer abundantament a l'arcaisme, posat que no vulguem acontentar-nos amb una depuració soma de la llengua, consistent en la sola extirpació dels castellanismes més aparents.

(18/11/1919)

Vegeu també Jordi Ginebra, ["Pompeu Fabra: els fonaments polítics del treball tècnic"](#) (*Lliure i Millor*, 20/02/2016)

4 Xiribec

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol*, 21/02/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=268904>

La genètica és poc dissimulable; el traç dels ulls, el color de l'iris, la pigmentació de la pell, la silueta del nas i la prominència dels llavis desvelen el nostre origen. En l'aparença i la sonoritat d'una llengua, també s'endevinen moltes relacions de parentiu.

El punt de trobada de la gran manifestació d'aquest mes a Amposta convocada per la Plataforma en Defensa de l'Ebre era el Parc dels Xiribecs. No resulta estrany descobrir parlants curiosos que s'interessen per la procedència de les nostres paraules. I en l'autobús de camí cap a la concentració, una companya em va demanar què significava aquest topònim.

Xiribec em remetia a les ferides infantils dels saltamàrgens; als treps sagnosos al front que esdevenien amb el temps ferides inesborrables. No em lligava gaire amb el nom d'un parc, si no és que s'hagués volgut fer un tribut als menuts que s'empinen victoriosos als arbres desafiant qualsevol perill. Era poc probable.

El [DIEC2](#) recull aquest mateix sentit de manera concisa: trenc. A més a més, segons el [DCVB](#), a Reus també es fa servir aquest mot per referir-se als pèsols. ¿Podia descendir el nom del parc del fruit de la pesolera?

Els nostres parents ampostins van testimoniar que el parc havia heretat el nom del terreny que era conegut des de sempre com a Hort dels Xiribecs. Tindria sentit que es digués així, sens dubte, si xiribec s'usés al Delta per anomenar els pèsols. Però buscant més indicis que em confirmessin aquesta opció, he trobat un altre sentit de xiribec explicat per nadius,¹ que resoldria l'enigma d'aquest topònim: solc que queda marcat al terra després que l'aigua d'una crescuda del riu s'ha retirat. Eureka!

Ja sabem d'on ve el nom del parc, però ens queda encara fixar-nos en l'ascendència genètica de la paraula. Segons el [GDLC](#), xiribec seria una alteració de **xabec** 'mena d'embarcació', usat metafòricament, com passa també amb el castellà *jabeque*, del mateix sentit i el mateix origen, per la semblança d'una ferida allargada amb una embarcació. I xabec provindria de l'àrab vulgar *šabbāk*, amb el mateix sentit.

En definitiva, tant els treps al cap provocats per un accident com les marques en el sòl arenós del Delta tenen la mateixa forma allargada i estreta. Per això, la paraula per designar barca que usaven els àrabs que van poblar les terres fèrtils de l'Ebre durant segles va empeltar la llengua dels cristians veïns seus. Vist des d'aquí, és una bonica història.

Abans de tancar, ens va bé recordar que avui és el Dia Mundial de la Llengua Materna. Durant una dècada hem llegit i parlat de manera recurrent de la diversitat lingüística com un fenomen transformador dels paradigmes culturals que coneixíem. Però fa temps que aquest discurs no acapara l'atenció mediàtica. Aprofitem que avui toca referir-nos-hi i dediquem xiribec al record dels nostres orígens diversos. I el dediquem, alhora, als 151.700 parlants d'àrab² com a llengua primera que viuen ara mateix entre nosaltres.

Els xiribecs no tindrien un nom tan bonic sense ells.

Shukraan!

Gràcies!

1. Restaurant [Xiribecs](#) d'Amposta
2. Extret de l'[Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013](#). Generalitat de Catalunya.

Si voleu comentar aquest apunt, [feu-ho al blog de l'autora](#).

5 La paraula nova i la carta màgica

Traducció de **Valentina Pagnucci**

Catorze, 24/02/2016

<http://www.catorze.cat/noticia/2330/paraula/nova/carta/magica>

Un nen de vuit anys, en Matteo, es va inventar fa tres setmanes una paraula en italià que no existia, però que hauria pogut existir: l'adjectiu *petaloso*. La mestra del nen, Margherita Aurora, va animar-lo a enviar la paraula inventada a les autoritats lingüístiques que s'ocupen de decidir quines paraules existeixen de debò i mereixen ser incloses al Diccionari de la Llengua Italiana.

L'Accademia della Crusca –l'equivalent italià al nostre Institut d'Estudis Catalans– ha enviat una carta de resposta al Matteo que resulta del tot inspiradora. La mes-

tra ha penjat la resposta al seu Facebook i, gràcies a les xarxes socials, avui molts italians ja han sentit i han fet servir l'adjectiu *petaloso*.

La traducció de la carta al català ha anat a càrrec de Valentina Pagnucci.

«Benvolgut Matteo,

La paraula que et vas inventar és una paraula molt ben construïda i realment es podria fer servir en italià, de la mateixa manera que fem servir paraules amb una estructura similar.

Tu has ajuntat *petalo* i *oso* per formar la paraula ***petaloso* = ple de pètals, amb molts pètals**, de la mateixa manera que en italià diem:

pelo + oso: peloso = ple de pèls, amb molts pèls

coraggio + oso: coraggioso = ple de coratge, molt valent.

La teva paraula és bonica i entenedora, però saps com es fa perquè una paraula entri al diccionari? Una paraula nova no entra al diccionari quan algú se la inventa, encara que sigui una paraula “bella” i útil.

Perquè entri al diccionari, de fet, fa falta que la nova paraula sigui coneguda i utilitzada no només per la persona que se l'ha inventada, sinó que la facin servir moltes persones i que moltes persones l'entenguin.

Si aconsegueixes difondre la teva paraula entre moltes persones, i moltes persones a tot Itàlia comencen a dir i escriure “Com n'és de *petalosa* aquesta flor!” o, com tu suggereixes, “les margarides són flors *petaloses*, mentre que les roses no ho són tant”, doncs en aquell moment *petaloso* haurà esdevingut una paraula de l'italià, perquè els italians la coneixeran i la faran servir. En aquell moment les persones que redacten els diccionaris introduiran la nova paraula entre les altres i n'explicaran el significat.

És així com funciona: no són els erudits, els que fan els diccionaris, els que decideixen quines paraules noves són boniques o lletges, útils o inútils. Quan una paraula nova és en boca de tothom (o de molta gent), llavors l'erudit entén que aquella ha passat a ser una paraula com les altres i la posa al diccionari.

Espero que aquesta resposta t'hagi estat útil i et recomano una altra cosa: un llibre molt bonic, que es diu *Frindle* i que va escriure Andrew Clements. Llegeix-lo, si pot ser amb els teus companys i la teva mestra: explica una història com la teva, la història d'un nen que s'inventa una paraula i intenta que pugui entrar al diccionari.¹

Gràcies per haver-nos escrit.

Una salutació afectuosa a tu, als teus companys i a la teva mestra.»

1. Als lectors catalans ens haurien pogut remetre al conte “En començar el dia”, de Pere Calders, aquell que comença: “Una vegada, un nen que es deia Abel es va inventar una paraula nova: *antaviana*. Se li va acudir de sobte, com una revelació, i qui sap si era el resultat d'un somni”... [Nota dels editors d'InfoMigjorn].

6 Doblats, desdobrats, doblegats i ben neutres...

Mercè Ibarz

VilaWeb, 05/03/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/doblats-desdobrats-doblegats-i-ben-neutres/>

Aquest és un article que no escric exactament amb ganes de gastar saliva a propòsit d'això que tant irrita [Carme Junyent i Quim Monzó](#), el desdoblament de gènere en l'expressió escrita i la parlada, el 'tots i totes'. M'hi poso per cansament de sentir befes sempre en la mateixa direcció contrària al doblat. Més encara quan la lingüista i el radiofonista s'entesten a dir que és 'una de les estupideses més grans que s'han fet en la història'. Caram. Sí que és gros, l'afer.

No sóc oient radiofònica, no els vaig sentir en el seu moment ni tampoc no he tingut ganes d'escoltar l'àudio que ràpidament VilaWeb ens va oferir als lectors, com si fos la notícia més important del dia (ho era?). Em puc imaginar l'espectacle. Entenc que per a Monzó anar contra el desdoblament sigui irrenunciable: n'ha escrit un munt de columnes periodístiques i de segur que unes quantes més de radiofòniques. Per què hi hauria de renunciar, si fa tanta gràcia i així fa bullir l'olla? Congrega una festassa a les xarxes. I d'això es tracta, no? D'anar repetint el mateix, un cop i un altre...

De la mateixa manera que la lingüista Junyent, segons ens diu [en l'article que immediatament va publicar també aquí](#), a VilaWeb, va ser convocada per l'emissora en qüestió, un cop més, per parlar del gènere de la llengua. És senzill, Junyent: per a això et volen, per a fer befa.

Només faltava, és clar, que de manera oficial, en una web de districte de l'ajuntament de l'alcalde Colau s'hi parlés de 'donanatge' en lloc de 'homenatge', i ja la tenim armada. No és pas la primera vegada que es fa servir, però sí se-

gurament que és la primera de l'actual consistori. Que, ja se sap, podria ser que tingués una certa tirada a fer servir de manera sistemàtica, en papers oficials, el desdoblament de gènere, 'una de les estupideses més grans que s'han fet en la història'. Que una provocació lingüística ('donanatge') faci pensar, això no té pel que sembla cap mena d'interès.

Que hi hagi poca-soltes a les institucions no és gens d'estranyar. De fet, una pregunta recurrent que tinc és: com és que n'hi ha tants, al món, de poca-soltes? Arribo a la conclusió que si n'hi ha tants és segurament perquè ser poca-solta és una bona adaptació al medi, assegura la supervivència. Tots els exemples que ens aporta Carme Junyent en el seu article últim són així, oficials. I ben poca-soltes. I quan un poca-solta arriba al poder, i també quan hi arriba una poca-solta, es posa a redactar i a dir les coses de la manera més poca-solta possible. El que sap greu és veure actuar com a poca-soltes gent que et pensaves que no ho era.

La necessitat del desdoblament que sentim tants parlants i escriptors, entre els quals em compto, és tota una altra cosa. Obeeix a raons que ara són persistentment menystingudes, com si la igualtat entre els gèneres fos un fet demostrat i palès diàriament. Com que la nostra llengua no és l'anglesa, que sovint pot evitar aquests maldecaps, em prenc la necessitat de parlar de dones i d'homes a la vegada i alhora de manera específica com un repte expressiu. Que obliga a ser conscient de la no-repetició del desdoblament i, alhora, a fer-lo servir de manera inequívoca. Les dones continuem sent molt invisibles. En tot. Més i més. Valgui en aquest sentit l'últim Indicador d'Igualtat de Gènere de Catalunya, de la Cambra de Comerç, fet públic aquesta mateixa setmana. La pobresa es fa més i més femenina i assetja més i més dones amb feina i estudis: tenen el 56% dels títols acadèmics i una bretxa salarial del 19%. Però continuem preferint la neutralitat del gènere per parlar de l'atur i de la pobresa... Doncs, no. Quan faig classes, per exemple, davant un auditori d'alumnes que és majoritàriament femení des de fa anys, començo sempre: 'Senyores, senyors...' I en cada exemple que poso no deixo de fer-ne conscient el gènere. I això interessa tant a les alumnes com als alumnes.

Ser neutres en tot plegat, si no ens hi posem fins, pot resultar més i més immoral. Que la vida pública –la política com la cultural com l'econòmica com la històrica i no diguem la mediàtica– se n'aprofita forma part simplement de l'exacerbació de la societat de l'espectacle que tot ho mou i, en crisi econòmica i de valors de tota mena, amaga encara més les dones. Però que no hauria de do-

minar la nostra intel·ligència personal, que al capdavant és de les poques coses que ens queden a cadascú, a cadascuna.

Sobre aquest mateix tema vegeu també, a *VilaWeb* mateix (07/03/2016), l'article de Joan-Lluís Lluís "[Desdonanatgem-nos a favor de les dones](#)" i, a *El País* (06/03/2016), "[Sobre el 'donanatge' i el masclisme fet gramàtica](#)", de Rudolf Ortega.

7 Lo pus bell catanyolesc

Andreu González

Núvol, 02/03/2016

<http://www.nuvol.com/opinio/lo-pus-bell-catanyolesc/>

Un dels problemes monumentals que pateix la llengua catalana deriva del fet que, com Quim Monzó va afirmar el 2 de novembre de 2014 en un [col·loqui a l'Hospitalet de Llobregat](#), està adherida al castellà. Dit d'una altra manera: la pressió del castellà és tan forta, pel fet que totes les persones que parlen català com a primera llengua també són castellanòfons, que resulta molt difícil que la llengua hegemònica no vagi penetrant de forma imparable en la llengua minoritzada. "Anem cap a un catanyol claríssim", va reblar l'autor de *Mil cretins*. I, com fa la sentència llatina, *magister dixit* i no caldria afegir-hi gaire més.

Partint d'aquest argument d'autoritat, ens podríem preguntar sobre la naturalesa del catanyol. Una naturalesa que no és tan clara com pot semblar a primer cop d'ull.

És un dialecte?

Els que vivim al Principat de Catalunya coneixem de prop les semblances entre el parlar xava, propi d'algunes zones del Barcelonès, i el catanyol. Els parlants de tots dos, per exemple, tenen un repertori de cinc vocals que, no per casualitat, coincideixen amb les del castellà.

[Llegiu-ne la continuació al Núvol](#)